

УДК 378.14:371

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Мосейчук Ю.Ю., Сас М.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Шандор А.А.

Львівський національний аграрний університет

У статті обґрунтовано потребу формування культури здоров'я у майбутніх фахівців галузі 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура». Здійснено спробу висвітлити потребу впровадження психолого-педагогічних інновацій у професійну підготовку, яка спрямована на формування високого рівня обізнаності у сфері збереження та зміцнення здоров'я. Автором зосереджено увагу на характеристиці теоретичного, методологічного й практичного концептів формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням усієї складності й різноманіття міждисциплінарних підходів, що визначають та зумовлюють збереження здоров'я майбутніх фахівців засобами фізичного виховання у процесі непевної професійної підготовки.

Ключові слова: культура здоров'я, майбутні учителі фізичної культури, фізичне виховання, суперечності, теоретичний, методологічний, практичний концепти.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних соціально-економічних умовах особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня культури молоді, як загальної, так і окремих її видів, в тому числі культури здоров'я. Вимога

сучасності щодо підготовки конкурентоздатних фахівців у ВНЗ робить проблему збереження і зміцнення здоров'я особливо актуальною. З огляду на це, одним із першочергових завдань сучасної вищої освіти є формування ціннісного ставлення до нього. У процесі навчання у ВНЗ виникає необхідність підвищення рівня культу-

ри здоров'я майбутніх фахівців з метою забезпечення умов для його збереження. Глобальна соціокультурна криза, проявом якої є девальвація цінностей та норм культури здоров'я мають суттєвий вплив на зростання захворюваності серед студентської молоді та спричиняють зниження соціальної цінності здоров'я.

Нині ставлення до здоров'я, усвідомлення необхідності формування культури його збереження у студентів необхідно розглядати у якості головної ознаки успішної реалізації майбутнім фахівцем своєї професійної діяльності. Майбутні учителі фізичної культури мають подавати приклад щодо ведення здорового способу життя, у них, у першу чергу, має бути сформований високий рівень культури здоров'я.

До складу нормативно-правової бази, що визначає процесуальні параметри професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ відносять Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.) [5], «Про фізичну культуру і спорт» (2011 р.) [6], Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (редакція від 20.11.2005, Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. (2012 р.) [10] Ці нормативні документи декларують світоглядні та правові засади організації підготовки нової генерації фахівців у ВНЗ, які зможуть забезпечити, на основі засобів фізичного виховання, високий рівень культури здоров'я собі та своїм вихованцям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить той факт, що українські науковці з фізичної культури та спорту (А. Галіздра, Д. Давиденко, О. Драган, О. Мальцева, В. Маринич, О. Меліков, Ю. Півненко, С. Сінгаєвський, Д. Солопчук, А. Сулима, С. Футорний та ін.) протягом останніх років аргументовано довели наявність тісного зв'язку між фізичною культурою та культурою здоров'я студентів ВНЗ. У їхніх публікаціях обґрунтовано, що теоретичні знання та практичні уміння й навички збереження здоров'я є вагомими у реалізації професійної діяльності майбутніми фахівцями фізичної культури. До прикладу, А. Галіздра [1] вважає, що одним із головних стратегічних завдань національної освіти є виховання молоді в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Зокрема, науковець відзначає, що «заняття фізичною культурою та спортом мають велике значення у формуванні здорового способу життя, духовного та фізичного розвитку студентської молоді. Заняття фізичними вправами зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність» [1, с. 41]. Подібні позиції задекларовано й у дослідженні Д. Давиденка [3], який наголошує на тому, що «скільки людське життя є вищою цінністю суспільства, то сукупність властивостей, якостей і станів людини є цінність не тільки самої людини, але й суспільства. Саме це перетворює здоров'я кожного індивіда в суспільне багатство» [3, с. 65].

Однак, проблема культури здоров'я та її формування у майбутніх учителів фізичної культури в системі університетської професійної освіти залишається ще й нині маловивченою,

що й спонукало нас до проведення педагогічного дослідження.

Додатковим аргументом на користь вивчення означеної проблематики є аналіз Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012-2020 роки (2011 р.) [8]. Вивчення цього документу дало нам підстави погодитися з тим, що на сьогодні в Україні «відсутня система громадського здоров'я та на державному і місцевих рівнях, рівні громад не створюються умови для забезпечення здорового способу життя серед широких верств населення. Відсутній комплексний міжсекторальний підхід та зацікавленість бізнесових структур і керівників місцевих органів влади щодо створення умов в зниженні негативного впливу соціальних детермінант (в Україні з даної проблеми наукові дослідження не проводяться) на стан здоров'я населення та медико-демографічну ситуацію. За останні роки практично зруйнована мережа закладів охорони здоров'я, як на центральному, так і регіональному рівнях, що займалися формуванням здорового способу життя та санітарно-просвітницькою роботою серед населення» [8, с. 2-3].

Наведені вище факти слугували вагомими важелями у доцільності формування у майбутніх фахівців спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура» під час навчання у ВНЗ високого рівня культури здоров'я.

Мета статті – обґрунтувати необхідності цілеспрямованої діяльності по формуванню культури здоров'я майбутніх учителів. У процесі дослідження було поставлено такі завдання: проаналізувати основні суперечності, які виникають під час формування культури здоров'я у студентської молоді; охарактеризувати основні концепти, що доцільно покласти в основу формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури під час професійної підготовки у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. До майбутніх учителів фізичної культури ставляться вимоги гармонійно поєднувати освітні, виховні та оздоровчі завдання із завданнями фізичного виховання і спорту, а також вони повинні заохочувати своїх вихованців до збереження здоров'я. Виконувати такі складні та різнопланові професійні завдання майбутній фахівець може лише на основі внутрішньої вмотивованості до цієї діяльності та високого рівня сформованості культури здоров'я.

У своїй статті ми повністю підтримуємо О. Міхеєнка [9] у тому, що «здоров'я – одна з фундаментальних категорій людського буття, яка є найважливішим пріоритетом усіх розвинених країн світу, а ставлення до здоров'я, усвідомлення його значущості вважається атрибутом національної культури, критерієм і запорукою благополуччя суспільства. Утім, протягом останніх десятиліть проблема здоров'я особливо загострилася: зростає кількість захворювань, тривалість життя як один з основних показників здоров'я населення стрімко знижується. В Україні стан здоров'я населення, особливо молоді, дедалі більше набуває загрозливого характеру з погляду життєздатності та безпеки нації» [9, с. 6].

Вивчення даного кола питань, дозволило дійти до розуміння того, що процес формування культури здоров'я студентів є багатоаспектним

і доволі складним, який не має точного усталеного визначення в сучасній науковій літературі.

У педагогічній площині вирішенню проблеми сприяють положення про: доцільність формування культури здоров'я майбутніх учителів у процесі професійної підготовки (Н. Гончарова, С. Кириленко, С. Лебедченко, В. Магін, О. Мельник, Н. Рибачук, Т. Рикова та ін.); теоретико-методичні засади педагогіки здоров'я особистості (І. Брехман, П. Гусак, О. Матвієнко, І. Олендер, А. Олійник, М. Смірнов, Л. Хомич та ін.); зв'язок між здоров'ям і освітою (О. Глузман, О. Завальнюк, В. Калашнікова, Н. Калініченко, В. Козігон, В. Скороход та ін.). У контексті психолого-педагогічних підходів науковцями ґрунтовно проаналізований потенціал здоров'язбережувальних та здоров'язміцнювальних технологій у збереженні професійного здоров'я майбутніх фахівців (О. Анастасова, П. Джуринський, Б. Долинський, І. Кувшинова, О. Міхеєнко, Г. Мешко, Ю. Палічук, Л. Романишина).

На основі аналізу наукових джерел (О. Глузман [2], О. Завальнюк [4], В. Козігон [7], В. Сагуйченко [11]) ми прийшли до усвідомлення того, що культура здоров'я виступає невід'ємною складовою загальної культури, охоплює ставлення студентів самих до себе на основі сформованих знань та умінь щодо оптимального вибору інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень. Культура здоров'я детермінує ступінь залежності здоров'я особистості від стратегії вибудовування її відносин з оточуючим світом та з самою собою.

У процесі дослідження було встановлено, що науковці одноставні у тому, що організація освітнього процесу майбутніх учителів фізичної культури під час неперервної професійної підготовки у ВНЗ потребує окремої уваги до процесу формування їхньої культури здоров'я, що виступає у якості важливої складової загальної культури та є вагомим чинником професійної компетентності.

Крім того встановлено, що на всіх освітніх рівнях неперервної університетської освіти у майбутніх фахівців відсутнє цілісне та системне формування культури здоров'я, у студентів знижена мотивація до використання засобів фізичної культури щодо зміцнення власного здоров'я не виробленні навички щодо його збереження. Ще й нині не повністю досліджені психолого-педагогічні підходи професійної підготовки студентів галузі 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура» потребують ґрунтовного аналізу питання, які пов'язані із розробкою та впровадженням цілісної та педагогічно виваженої системи формування культури здоров'я. Як наслідок – спостерігається недостатнє психолого-педагогічне, методичне забезпечення процесу формування культури здоров'я у студентів у процесі неперервної професійної підготовки в класичних та педагогічних університетах. Проведений аналіз наявних джерел свідчить про їх загальний, або вузькопрофесійний характер, тоді як теоретико-практичні основи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури розглядалися епізодично.

У нашому баченні провідною ідеєю цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є така практична діяльність викладацького складу кафедр фі-

зичної культури, яка орієнтована на формування у студентів культури здоров'я, що виступає невід'ємною складовою загальної культури, охоплює ставлення студентів самих до себе на основі сформованих знань та умінь щодо оптимального вибору інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень та детермінує ступінь залежності здоров'я від внутрішньої мотивації й стратегії відносин з оточуючим світом та з самою собою.

Формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням усієї складності й різноманіття міждисциплінарних підходів, що визначають та зумовлюють збереження здоров'я майбутніх фахівців засобами фізичного виховання у процесі неперервної професійної підготовки повинна базуватися, у нашому баченні, на теоретичному, методологічному й практичному концептах, а також бути спрямованою на оптимізацію цієї роботи з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

З позиції теоретичного концепта організація неперервної освітньої підготовки майбутніх учителів фізичної культури – це особливий вид інноваційної діяльності суб'єктів освітнього середовища, за допомогою якого створюються належні умови для формування високого рівня усіх компонентів та критеріїв культури здоров'я як складової загальної культури та основи професійної компетентності особистості.

Методологічний концепт передбачає обґрунтування педагогічної системи, в якій закладено потенціал для формування культури здоров'я майбутніх фахівців. Він базується на системному, акмеологічному, праксеологічному, синергетичному, особистісно орієнтованому, гуманістичному та компетентнісному підходах до викладання навчальних дисциплін («Вступ до спеціальності» (3 кредити, 5 семестр), «Спортивно-педагогічне удосконалення» (8 кредитів 5-6 семестр), «Теорія і методика фізичного виховання» (4 кредити 6 семестр), «Загальна теорія здоров'я» (4 кредити, 7 семестр), «Основи здорового способу життя» (4 кредити, 8 семестр)). Такий підхід з методологічної позиції дозволить визначити ефективність формування культури здоров'я у процесі неперервної професійної підготовки з урахуванням особливостей професії учителя фізичної культури. На нашу думку для формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури необхідно дотримуватися етапності та алгоритмічності під час впровадження педагогічної системи в професійну підготовку.

Практичний концепт виступає у якості когнітивного чинника успішності у вирішенні професійних завдань, які пов'язані із формуванням культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури засобами фізичного виховання. Професійна підготовка охоплює педагогічні інновації, впровадження організаційно-педагогічних умов у процес неперервної освіти у ВНЗ; розробку змісту навчально-методичного супроводу процесу формування фізичної культури майбутніх учителів засобами фізичного виховання під час здобуття ОКР «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр».

Отже, окреслені концепти стали підґрунтям того, що професійна підготовка майбутніх учи-

телів фізичної культури буде ефективною, коли процес формування культури здоров'я визначатиметься відповідною педагогічною системою, чинниками якої буде комплекс взаємопов'язаних складників науково-теоретичного та методично-прикладного характеру, здатних забезпечити високий рівень усіх компонентів та показників культури здоров'я, сприятиме гармонізації загальної культури особистості, матиме позитивне відображення на ефективності усієї професійної підготовки, спонукатиме розвиток внутрішньої мотивації, відповідального ставлення до здоров'я та активізуватиме у майбутніх учителів фізичної культури прагнення до його збереження.

Висновки. Професійна підготовка майбутніх фахівців спеціальності 014 «Середня освіта. Фізична культура» повинна бути зорієнтована на формування культури здоров'я. Засоби фізичної культури розглядаємо як найбільш вагомий ін-

струмент, що дозволяє успішно вирішувати проблеми формування культури здоров'я та допоможе повною мірою зліквідувати виявлені суперечності. У нашому баченні необхідна цілеспрямована та системна професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, що орієнтована на формування культури здоров'я, є невід'ємною складовою загальної культури, охоплює ставлення студентів самих до себе на основі сформованих знань та умінь щодо оптимального вибору інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень та детермінує ступінь залежності здоров'я від внутрішньої мотивації й стратегії відносин з оточуючим світом та з самою собою.

Перспективи подальших досліджень будуть зосереджені на характеристиці концептуальних основ педагогічного проектування формування культури здоров'я в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Список літератури:

1. Галіздра А. А. Характеристика факторів, що впливають на здоров'я студентів вищих навчальних закладів / А. А. Галіздра // Теорія та методика фізичного виховання. – 2004. – № 3. – С. 41-43.
2. Глузман О. Майбутній фахівець має бути здоровим / О. Глузман, В. Щеколодкін // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 80-86.
3. Давиденко Д. Физическая культура и культура здоровья студентов / Д. Давиденко // Теория и методика физического воспитания и спорта. – 2010. – № 2. – С. 65-69.
4. Завальнюк О. Л. Формування ціннісної моделі здоров'я у студентів – майбутніх педагогів / О. Л. Завальнюк // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць / редкол.: Г. Г. Філіпчук, І. С. Руснак, В. С. Филипчук [та ін.]. – Чернівці: Рута, 2007. – Вип. 327: Педагогіка та психологія. – С. 59-64.
5. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
6. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1724-17>.
7. Козігон В. Формування культури здоров'я вчителя / Валентина Козігон // Директор школи. Шкільний світ. – 2012. – № 21. – С. 37-50.
8. Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.9378.0>.
9. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Олександр Іванович Міхеєнко; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2016. – 491 с.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки // [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://guonkh.gov.ua/reforma_osviti/1517.html.
11. Сагуйченко В. В. Здоров'я сучасного вчителя як соціально-філософська категорія / В. В. Сагуйченко // Педагогіка здоров'я: зб. наук. праць II Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 290-річчю з дня народження Г. С. Сковороди, 7 квітня 2012 р. / ред. кол.: І. В. Волкова, М. С. Гончаренко, О. М. Іонова [та ін.]. – Х.: [ХНПУ ім. Г. Сковороди], 2012. – С. 288-290.
12. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (редакція від 20.11.2005 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.

Мосейчук Ю.Ю., Сас М.М.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

Шандор А.А.

Львовский национальный аграрный университет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация

В статье обоснована необходимость формирования культуры здоровья у будущих специалистов отрасли 01 Образование/Педагогика, специальности 014 «Среднее образование. Физическая культура». Предпринята попытка осветить необходимость внедрения психолого-педагогических инноваций в профессиональную подготовку, которая направлена на формирование высокого уровня осведомленности в сфере сохранения и укрепления здоровья. Автором сосредоточено основное внимание на характеристике теоретического, методологического и практического концептов формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры с учетом всей сложности и многообразия междисциплинарных подходов, определяющих и обуславливающих сохранение здоровья будущих специалистов средствами физического воспитания в процессе непрерывной профессиональной подготовки.

Ключевые слова: культура здоровья, будущие учителя физической культуры, физическое воспитание, противоречия, теоретический, методологический, практический концепты.

Moseychuk Yu.Y.u, Sas M.M.

Yuri Fedkovich Chernivtsi National University

Shandor A.A.,

Lviv National Agrarian University

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF HEALTH CULTURE FORMATION OF FUTURE TEACHERS

Summary

The article substantiates the necessity of health culture in future experts' industry 01 Education/ Pedagogy, specialty 014 «High school. Physical Education». An attempt was made to highlight the need for the implementation of psycho-pedagogical innovations in professional training, which is aimed at the formation of a high level of awareness in the field of preservation and promotion of health. The author focuses on the characteristics of the theoretical, methodological and practical concepts of a health culture of future teachers of physical education considering the complexity and variety of interdisciplinary approaches that define and determine the health preservation of future specialists by means of physical education in the process of professional training.

Keywords: health culture, future teachers of physical education, physical education, contradictions, theoretical, methodological, practical concepts.